

VAN KENNIS,
VIA INZICHT,
NAAR GEDRAG!

Een lessenreeks over digitale
weerbaarheid voor
GROEP 7 EN 8

Via een film maakt jouw klas kennis met middelbare scholieren die voor straf online moeten nablijven. De jongeren begrijpen niet waarom. Wat is er aan de hand? De film gaat over een digitaal misdrijf dat heeft plaatsgevonden en waar de jongeren een rol in spelen. Maar hoe zit het precies? Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Jouw klas gaat op zoek naar het 'hoe' en het 'waarom'.

In de les werk je naast kennisoverdracht aan het verwerven van inzicht in het handelen in een digitale omgeving.

- De leerlingen ervaren hoe de kenmerken van de digitale wereld een rol spelen in hun keuzes.
- Ze leren dat iemand onbedoeld dader kan worden en dat omstanders niet altijd onschuldig zijn.
- En ze leren wat hun eigen handelingsperspectief is in dit soort situaties.

Met Mijn Cyberrijbewijs vergroot je de digitale weerbaarheid, werk je aan digitale geletterdheid en aan burgerschapsdoelen.

In deze handleiding vind je uitleg over het proces in jouw klas en hoe je dat kan begeleiden.

Vorbereiding en benodigdheden

Elke les duurt 90 minuten en heeft een voorbereiding van ongeveer 20 minuten. Al het uit te printen materiaal staat op www.mijncyberrijbewijs.nl

1. Lees de lerarenhandleiding.
2. Neem de slides van het digibord en het bijbehorende filmmateriaal door.

Indien nog niet gedaan:

3. Print de A3 poster voor in de klas (kleur, een per klas)
4. Print de persoonlijke poster (kleur, een per leerling)
5. Print de informatiebrief voor de ouders en/of verzorgers en bijhorende praatplaat (kleur, een per leerling)

Tijdens de les wordt de klas in drie of zes (gelijke) groepen gesplitst. Elke groep bekijkt een ander filmfragment. Vragen over dit fragment worden beantwoord op de bij het fragment behorende lesbrief.

6. Zet voor elke groep een device (tablet, chromebook of computer) klaar. Idealiter in een aparte ruimte.
7. Print voor iedere groep een van de drie lesbrieven. (Kleur, een van de drie opties per groep)

Tip! Leg voor elke leerling een eigen map of insteekhoesje klaar. Hierin kunnen de materialen en notities met inzichten worden bewaard.

De opbouw

Mijn Cyberrijbewijs bestaat uit vijf lessen met ieder een ander onderwerp. Het volgen van de hele reeks zorgt voor het grootste leerresultaat. Mijn Cyberrijbewijs is zo ingericht dat je ook een of een aantal lessen kan geven.

Online Hatespeech

Online Fraude

Doxing

Hacking

Sexting

Uitreiking Certificaat

Vorbereiding
per les:

20 minuten

Duur van een les:

90 minuten

De lessenreeks wordt afgesloten met het uitreiken van het Mijn Cyberrijbewijs certificaat. De certificaten zijn te downloaden via de website www.mijncyberrijbewijs.nl

VAN KENNIS,
VIA INZICHT,
NAAR GEDRAG!

Een lessenreeks over digitale
weerbaarheid voor
GROEP 7 EN 8

Vier stappen

De opzet van Mijn Cyberrijbewijs is geïnspireerd op het socratisch gesprek. Een zorgvuldig gesprek waarin je leert je oordeel uit te stellen en je leert je te verplaatsen in anderen. Vanuit verschillende perspectieven kom je samen tot nieuwe kennis. Elke les bestaat uit vier verschillende stappen. Elke stap kenmerkt zich door een vraag.

Stap 1: Wat is er gebeurd?

Stap 2: Wat vinden de hoofdpersonen?

Stap 3: Hoe kon dit gebeuren?

Stap 4: Hoe voorkomen we dat het (opnieuw) gebeurt?

Per stap krijgen de leerlingen meer informatie en verplaatsen ze zich nog beter in de verschillende hoofdpersonen. Samen komen jullie tot inzichten om de vraag bij stap 4 te beantwoorden.

Meer weten? Op de website www.mijncyberrijbewijs.nl vind je:

- Al het lesmateriaal van Mijn Cyberrijbewijs
- De informatiebrief en praatplaat voor ouders en/of verzorgers
- Achtergrondinformatie over Mijn Cyberrijbewijs
- Aanvullend lesmateriaal over digitale weerbaarheid

Inleiding onderwerp

Deze les gaat over *sexting*. Ter voorbereiding staat op de komende twee pagina's informatie over dit thema gebundeld.

De informatie is opgedeeld in

- Algemene kennis.
- Uitleg over de achterliggende online mechanismen.
- Handlingsperspectief voor daders, slachtoffers en omstanders.
- Plekken waar je experts kunt vinden en hulp kunt krijgen.

Je kunt deze informatie gebruiken voor:

- Het toelichten van het onderwerp in jouw klas.
- Het begeleiden van de gesprekken die in jouw klas zullen ontstaan.
- Begeleiding en ondersteuning die nodig kan zijn als leerlingen persoonlijke verhalen delen in jouw klas.

Algemene kennis

Wat is het?

- Sexting is het versturen van seksueel getinte berichten, foto's of filmpjes van jezelf via je mobiele telefoon, tablet of computer. Het woord is afgeleid van de Engelse woorden 'sex' en 'texting' (= bericht sturen).
- Sexting is heel gewoon, veel mensen doen het. Het is leuk en gaat in de meeste gevallen goed. Er zijn wel risico's aan verbonden, bijvoorbeeld wanneer een foto niet tussen twee personen blijft.
- Sexting mag als er consent ofwel toestemming is: dit betekent dat alle betrokkenen het goed vinden.
- Bij minderjarigen mag sexting alleen wanneer beide partijen minderjarig zijn en ze consent ofwel toestemming hebben gegeven.
- Bij strafbare sexting (shamesexting) worden beelden zonder toestemming gedeeld met derden.

Voorbeelden:

- **Sexting:** Een blote foto of spannende emoji sturen naar je vriend of vriendin. Dit mag.
- **Shamesexting:** Zo'n foto of bericht doorsturen naar anderen zonder toestemming. Dit mag niet.

Bekijk in dit voorlichtingsfilmpje hoe zo een situatie eruit kan zien: [youtube/ZW0eUNEQWtK](https://www.youtube.com/watch?v=ZW0eUNEQWtK)

Hoe komt het?

- Veel jongeren zijn nieuwsgierig naar seks, een spannend plaatje doorsturen kan dan heel leuk zijn.
- Veel jongeren zoeken grenzen op. Deze grenzen zijn niet altijd duidelijk en kunnen bovendien per persoon verschillen.
- Niet iedereen weet evenveel over gezonde seksualiteit en positieve relaties of kan daar met hun ouders en/of verzorgers over praten.
- Technologie maakt het mogelijk en makkelijk, een plaatje is zo gedeeld.

Wat doet het?

Maatschappelijk effect

- Objectivering: Slachtoffers worden gezien als een object en niet langer als een persoon met eigen grenzen en gevoelens.
- Er heerst sociale druk om dingen wel of juist niet te doen: druk om een spannende foto te delen, of juist druk om nooit seksueel getinte foto's te maken terwijl je dat misschien wel leuk vindt.
- Er ontstaat een taboe op seksualiteit en seks.

Effect op dader

(degene die het beeld deelt)

- De dader krijgt bevestiging van peers, het publiek legitimeert zijn of haar handelen.
- De dader heeft een gevoel van macht en succes.
- De dader voelt zich superieur.

Effect op slachtoffer

(degene die op de foto staat)

Het kan het leven van een slachtoffer behoorlijk verpesten.

- Het slachtoffer schaamt zich vaak.
- Het slachtoffer wordt bang en onzeker door de ervaring maar ook omdat de foto's bijna altijd ergens online blijven staan.
- Het slachtoffer wordt terughoudend en raakt beperkt in zijn of haar handelen.
- Het slachtoffer verliest vertrouwen in andere mensen.
- De reputatie van het slachtoffer raakt beschadigd.

Achterliggende online mechanismen

Het ervaren en/of doorzien van de mechanismen die shame sexting mogelijk maken en verergeren:

- **Groeicapaciteit:** Het verspreiden gaat door de aard van het internet razendsnel.
- **Bestendinging:** Beelden en reacties zijn niet meer of moeilijk weg te halen.
- **Virtuele realiteit:** Omdat het doorsturen in de online context gebeurt, is het voor daders niet meteen duidelijk hoe schadelijk het is voor het slachtoffer. Het slachtoffer raakt ontmenselijkt. Er is een gebrek aan empathie, de nadruk ligt op amusement.
- **Escalatie:** Het loopt heel snel uit de hand (door de aard van de technologie), de toon verhardt.
- **Alledaagsheid:** Online is iets direct zichtbaar en wordt er snel gereageerd zonder lang na te denken. Er wordt met weinig aandacht gehandeld (bijvoorbeeld tijdens het tv kijken of op de wc).

Handelingsperspectief

Voorkomen dat je dader wordt:

- Vertraag in wat je doet, denk na over de gevolgen van wat je misschien van plan bent. Wees je bewust van de menselijke schade die je aanricht.

Handelingsperspectief vanuit de rol van de dader:

- Toch iets gedeeld? Verwijder het en vraag anderen dat ook te doen.
- Neem contact op met Help Wanted of met een volwassene zodat ze je zo snel mogelijk kunnen helpen met het verwijderen van het materiaal en het ondersteunen/informeren van het slachtoffer.

Handelingsperspectief vanuit de rol van slachtoffer:

- Zoek hulp en steun bij mensen die je vertrouwt. Bijvoorbeeld bij je ouders, broer of zus, vrienden of een leraar.
- Bel Helpwanted. Zij kunnen helpen de foto te laten verwijderen.
- Doe aangifte bij de politie.
- Rapporteer aan Helpwanted.nl en/of de politie de profielen die betrokken zijn bij het delen.
- En het moeilijkste: geef het een plek. Het gaat over, het komt goed, je hebt niets fout gedaan.

Handelingsperspectief vanuit de rol van de omstander:

- Veroordeel het slachtoffer niet. Het slachtoffer heeft niets fout gedaan. Met victim blaming veroorzaak je schade.
- Verwijder het beeld of bericht; sexy foto's of filmpjes zijn privé.
- Zeg de persoon van wie je het filmpje kreeg dat het niet ok is.
- Ken je de persoon op de film/foto? Geef aan dat je ze steunt. Stel voor om samen hulp te zoeken.

Extra handelingsperspectief voor docenten:

- Vraag aan het slachtoffer of zijn of haar ouders zijn geïnformeerd, en zo nee, of jij hier een rol in mag spelen. Houd er rekening mee dat een leerling bang kan zijn voor de reactie van de ouders, toon daar begrip voor.
- Help Wanted ondersteunt docenten met de juiste handvatten en tips.

Experts en hulp

Helpwanted.nl

www.helpwanted.nl of tel: **020 – 261 5275**

Helpwanted.nl is een website over online seksueel misbruik. Je kunt bij hen terecht voor advies als je te maken hebt (gehad) met online seksueel misbruik. Je vindt hier ook informatie over wat het is en hoe je het kunt voorkomen. Ook kun je met hen chatten. Daarbij helpen ze met het zo snel mogelijk weghalen van geposte content.

Ook ouders en/of verzorgers, docenten en andere betrokkenen kunnen bij Helpwanted.nl terecht. Ouders en/of verzorgers, docenten en betrokkenen kunnen advies inwinnen als hun kind, leerling of bekende te maken heeft (gehad) met online seksueel misbruik.

Kindertelefoon

www.kindertelefoon.nl tel: **0800-0432**

Je mag elke dag over **ALLES** bellen of chatten met één van de goed getrainde vrijwilligers. Bellen is gratis en anoniem. Ook weet de kindertelefoon welke organisatie of instantie jou het beste kan helpen als dat nodig is.

Politie

www.politie.nl tel: **0900-8844**

Wanneer je slachtoffer bent van sexting of shame sexting herkent doe dan zo snel mogelijk aangifte bij de politie.

Meer weten?

Op www.mijnncyberrijbewijs.nl vind je meer lesmateriaal over dit onderwerp.

Stap 0: Introductie online hate-speech

Tijdsduur: 10 minuten

Inleiding

In deze lesfase vertel je jouw klas wat jullie gaan doen.

- Waar gaat het over?
- Hoe ziet de activiteit eruit?
- Hoe lang zijn jullie bezig?

Onderwerp

Deze les gaat over sexting.

Sexting is het sturen van seksueel getinte berichten. Dat is meestal leuk en normaal. Maar als dat zonder toestemming gebeurt is het strafbaar. Voorbeelden van sexting zijn:

- Het sturen van een seksueel getinte berichtjes naar je crush (sexting).
- Uit wraak een foto doorsturen van je ex-vriendin die alleen voor jou bedoeld was (shamesexting).

Film

Laat de bijbehorende start-film zien en toon deze eventueel een tweede keer.

Gesprek over eigen ervaringen

Naar aanleiding van de film ga je in op eigen ervaringen van de leerlingen.

Zorg dat leerlingen kunnen delen, maar houd ook je proces in de gaten. Werk met uitgestelde aandacht:

- Dat doe je bijvoorbeeld door een leerling die iets wil delen de beurt te geven, maar (nog) niet te reageren. (Je komt er dan later op terug.)
- Of je vraagt leerlingen dat wat ze willen zeggen op te schrijven en aan het einde van de les te delen.

Sexting kan een gevoelig onderwerp zijn, wanneer je vermoedt dat er iets in jouw klas heeft plaatsgevonden kun je contact opnemen met [Helpwanted.nl](https://www.helpwanted.nl). Zij bieden handvatten in het zo goed mogelijk handelen in jouw situatie.

Stap 1: Wat is er gebeurd?

Tijdsduur: 10 minuten

Vraag 1: Wat is hier gebeurd?

In deze fase vormen de leerlingen een beeld over wat er is gebeurd. Bespreek de vragen op de slide en probeer ze alle drie te beantwoorden.

Stap 2: Wat vinden de hoofdpersonen?

Tijdsduur: 20 minuten

Vraag 2: Wat vinden de hoofdpersonen?

In deze fase onderzoeken de leerlingen de gebeurtenis door in de huid van de hoofdpersonen te kruipen.

Verdeel de klas in drie groepen.

Er zijn 3 films, verdeel de films over de drie groepen. De groepen bekijken alleen hun eigen film! Zorg dat er tussen de groepen niets uitgewisseld wordt.

De groepjes maken aantekeningen op de lesbrief van hun hoofdpersoon. Leg uit hoe ze dat aanpakken:

- Beantwoord de drie vragen.
- Formuleer een oordeel over je hoofdpersoon.

Geef aan hoeveel tijd ze hebben: 20 minuten.

Geef aan dat de link van hun filmpje te vinden is op de lesbrief.

Perspectieven bekijken

Tijdsduur: 20 minuten

Laat de films één voor één aan de hele klas zien en laat de groepjes na 'hun' film aan het woord.

Laat het groepje, aan de hand van hun lesbrief, vertellen over hun hoofdpersoon.

Begeleid het gesprek:

Is jouw klas het eens met het oordeel?

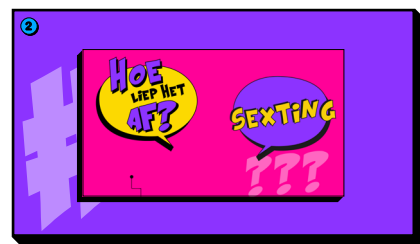
De klas komt erachter dat de waarheid niet altijd zo helder is als het lijkt. Praat met jouw klas over deze inzichten.

- Hoe is het om maar één hoofdpersoon en zijn of haar ervaring mee te kijken?
- Wat verandert er als je de verhalen van de anderen hoofdpersonen hebt gezien?
- Wat denken jullie nu over de gebeurtenis in relatie tot de rollen van de hoofdpersonen?

Afloop bekijken

Tijdsduur: 4 minuten

Hoe liep het af? Jouw klas bekijkt de eindfilm waarin dat duidelijk wordt.

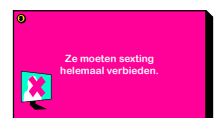
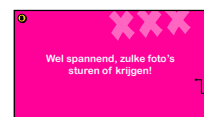
Stap 3: Hoe kon dit gebeuren?

Tijdsduur: 15 minuten

De leerlingen stemmen op stellingen over sexting. Door na te denken over deze stellingen krijgen ze inzicht in de mechanismen die te maken hebben met dit onderwerp. Je kunt zelf bepalen hoeveel stellingen je in de klas wilt behandelen.

Besprek de stellingen een voor een met elkaar, waarom zijn leerlingen het ermee eens of oneens? Hieronder vind je bij sommige stellingen aanvullende vragen.

Stelling	Aanvullende vragen
Je moet dat soort foto's gewoon niet maken en delen. Je weet nooit waar ze terecht komen.	Waarom vind je dat? Is het probleem het maken en delen van de foto? Of ligt het probleem eigenlijk ergens anders? (namelijk bij de persoon die zonder toestemming de fotos publiek maakt of doorstuurt) Voorkom victim blaming: Vaak wordt de schuld bij het slachtoffer neergelegd.
Is maar een geintje toch? Volgende week is er weer een andere rel.	Ook voor het slachtoffer? Hoe zou jij het vinden ?
Het komt door het internet, omdat alles digitaal is loopt het zo uit de hand.	Waarom is het in de offline wereld anders?
Wanneer je zelf een foto, -zonder toestemming-, hebt doorgestuurd, moet je zo snel mogelijk de schade voor het slachtoffer zien te beperken.	Waarom is dit belangrijk? Wat is er allemaal belangrijk om te doen? Als je snel reageert kun je verspreiding inperken. Schade op het slachtoffer wordt beperkt. Help Wanted kan je hier anoniem mee helpen.
Ze moeten een algoritme maken die zulke foto's vanzelf verwijdert. Probleem opgelost!	Weet iedereen wat een algoritme is? Wat zouden de nadelen van zo'n algoritme zijn?

Stap 4: Hoe voorkomen we dat dit gebeurt?

Tijdsduur: 20 minuten

Als sexting plaatsvindt, spelen oorzaken en omstandigheden een rol. Met de volgende slides worden aan de hand van vragen een aantal van deze oorzaken en omstandigheden besproken.

Vraag de leerlingen oplossingen te bedenken.

- Wat is er nodig om de oorzaak weg te nemen?
- Wat moet er veranderen zodat dit niet meer gebeurt.

Laat ze voor zichzelf antwoord geven (opschrijven) en bespreek de antwoorden daarna met de klas.

Vul indien nodig aan met het handelingsperspectief:

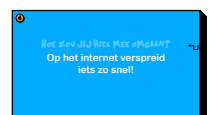
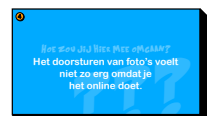
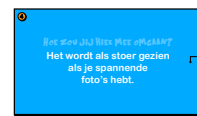
- Keur het af, spreek je uit voor het slachtoffer.
- Hulp en steun vragen
- Hulp en steun geven (aan slachtoffer)
- Profielen rapporteren
- Aangifte doen, Help Wanted inschakelen!

Individuele opdracht:

- Laat de leerlingen op hun persoonlijke poster een inzicht naar aanleiding van deze les opschrijven.
- Een aantal hulpvragen hierbij zijn: Waar ga je op letten? Wat vind je belangrijk? Hoe wil je samen werken? Wat doe je als het jou overkomt?
- Geef aan dat de leerlingen de persoonlijke poster goed moeten bewaren.

Groepsopdracht:

- Formuleer met de klas een afspraak naar aanleiding van deze les. Hoe voorkomen jullie dat sexting in deze klas gebeurt?
- Schrijf deze afspraak op de klassikale Mijn Cyberrijbewijs poster.
- Vraag een aantal leerlingen wat zij op hun persoonlijke poster hebben geschreven.

Afronding

Tijdsduur: 5 minuten

Thuis

Maak de koppeling met de thuis-, leefomgeving van de leerlingen, je kan de leerlingen bijvoorbeeld vragen:

- Weet jij of je ouders en/of verzorgers wel eens zonder consent beeld hebben gedeeld, ontvangen of doorgestuurd?

Deel, indien nog niet gedaan, de ouderbrief en praatplaat uit aan de leerlingen en geef aan dat ze deze aan hun ouders en/of verzorgers mogen geven.

Vraag tenslotte of alles gezegd is, zijn er nog kinderen die iets kwijt willen?

Deel als nodig nog een keer de opties voor hulp.

Rond de les af

Helpwanted: **020-26 15 275**

Kindertelefoon: **0800-0432**

Politie: **0900-8844 www.politie.nl**

Meer weten? Op de website www.mijncyberrijbewijs.nl vind je:

- Al het lesmateriaal van Mijn Cyberrijbewijs
- De informatiebrief en praatplaat voor ouders en/of verzorgers
- Achtergrondinformatie over Mijn Cyberrijbewijs
- Aanvullend lesmateriaal over digitale weerbaarheid